

Göç Bağlamında Suriye Türkmen Türkçesi ve Türk Dili Tarihindeki Yeri

The Turkish of the Syrian Turkmen within the Context of Immigration and its Importance in the History of the Turkish Language

Hülya ARSLAN EROL*

Öz: Suriye’de 2011 yılında çıkan iç savaş neticesinde varlıklarından daha yakından haberdar olduğumuz Suriye Türkmen nüfusunun büyük kısmı bugün Türkiye’ye gelmiştir. Suriye’de 8 yıldır yaşanan iç savaş bölge halklarının çok sayıda kayıp vermesine, büyük acılar yaşamasına, hayatta kalanlarının ise yerinden yurdundan olmasına sebep olmuştur. Bütün olumsuzluklarına rağmen bu savaşın belki de tek olumlu tarafı, Suriye’deki Türk varlığının dünya kamuoyunda görünür ve bilinir hâle gelmesidir. Zira IX. yüzyıldan itibaren Orta Asya’dan Anadolu’ya başlayan göç hareketinin bakiyelerinden olan Suriye Türkmenlerini tanıtan çalışmalar bugüne kadar sınırlı kalmış, bu da bu sahadaki Türk unsurlarının tanınmasını güçleştirmiştir. Suriye Türklüğü; İran, Irak ve Anadolu’da varlığını sürdüren Avşar, Bayat, Kınık, Salur, Bayındır gibi Oğuz boylarından mürekkeptir. Dil açısından bakıldığında da Suriye Türklerinin bugün Oğuz lehçesini küçük farklarla kullanmaya devam ettikleri dikkati çekmektedir. Dolayısıyla bu bölgedeki Oğuz boylarının diğer Oğuz boylarıyla dil, tarih ve kültür açısından bağları bariz bir şekilde ortadadır. Çalışmamızda Suriye topraklarında yaşayan Oğuz Türklerinin bu bölgedeki varlıkları, tarihî süreç içinde ele alındıktan sonra Suriye Türkmen Türkçesinin Türk dili içindeki yeri ve 2011 yılında başlayan savaşla birlikte ortaya çıkan göç hareketinin bu kapsamda yarattığı sonuçlar ele alınacaktır.

Anahtar sözcükler: Göç, Suriye, Türk Dili, Türkmen Türkçesi

Abstract: After the civil war broke out in Syria in 2011, we become aware of the existence of a population of Syrian Turkmen with their migration to Turkey as refugees. 8 years of civil war in Syria caused great suffering and survival; moreover, the people of the region were exposed to great losses. Despite all of the negatives, perhaps the only positive aspect of this war is that the Turkish presence in Syria became visible and was recognized all over the world. The studies that have been carried out concerning the Syrian Turkmen after their immigration movement from Central Asia to Anatolia in 9th century, have been limited to date and the Turkish elements become difficult to recognize. The Syrian Turkmen consist of Iran, Iraq, and Oghuz tribes, living in Anatolia, such as the Avsar, Bayat, Kinik, Salur and Bayindir. In terms of language, it is noteworthy that the Syrian Turks continue to use the Oghuz dialect with small differences. Therefore, in terms of language, history and culture the Oghuz tribes in this region have a clear relation with the other Oghuz tribes. In this article, the existence of the Oghuz living in Syrian territory, after the historical process, the place of Syrian Turkmen Turkish within the history of the Turkish Language and the emergence of the migration movement that started with the war in 2011 is investigated.

Keywords: Immigration, Syria, Turkish Language, Turkmen Turkish

* Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gaziantep.
herol@gantep.edu.tr

1001-Tübitak Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı kapsamında yürütücüsü olduğum 117K048 numaralı proje çalışmaları sırasında elde edilen ilk verilerin ilim dünyası ile paylaşılması noktasında hazırlanmış bir çalışmadır.

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç ve bu kavram etrafında türetilmiş adlandırmalar, sosyal bilimlerin her alanındaki araştırma ve incelemelerde üzerinde durulan bir mevzudur. Özellikle Türk milleti gibi göçle özdeşleşmiş toplumların tarihini, sosyolojisini ve kültürel malzemesini bu kavramdan bağımsız düşünmek neredeyse imkânsızdır.

Sosyologlar tarafından “*algıdaki değişim ile başlayan, mekânda yer değiştirme ile devam eden ve varılan yere uyumla tamamlanan bir süreçler bütünü*” (Demirel 2004, 7) şeklinde tanımlanan göçün dünya tarihindeki algı ve tanımları ile Türk kültür tarihindeki yeri ve tanımı farklılıklar taşımaktadır. Temelinde her ikisinde de mekânsal bir yer değiştirme bulunmakla birlikte dünya üzerinde adı göçle anılan bazı topluluklarda göç kavramı; belli bir zorunluluktan kaynaklanmayan, isteğe bağlı ve belirli bir noktayı hedeflemeden yapılan yer değiştirmeleri ifade ederken Türk kültüründe neredeyse bunun tam tersi şekilde belli bir zorunluluktan kaynaklanan, tamamen istekli ve çoğu zaman belli bir noktayı hedefleyen ve bütün bunların bir sonucu olarak göç edilen yerleri “*kadim yurtları*” olarak niteleyen bir anlayışı ifade eder (Yılmaz & Telci 2009, 20-21). Tarihi göçle özdeşleşmiş topluluklar dışında sosyo-ekonomik, sosyo-politik, sosyo-psikolojik ve kültürel sebeplerle yapılan, bu sebeplerden biri veya birkaçına dayanan göç olgusu tarihte olduğu gibi günümüz dünyasında da en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Günümüzde kırsal bölgelerden şehirlere, az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerden gelişmiş ülkelere; siyasal baskılar, savaş gibi can güvenliğini tehdit eden gerekçelerle gerçekleşen ve sınır ötesi kitlesel hareketlere kadar varacak derecede geniş çaplı olabilen göç kavramı etrafında bu çeşitlilikten kaynaklı olarak pek çok farklı kavram ve bakış açısı türetilmiştir. Bu yüzden sınırlı, net bir göç tanımı yapabilmek de oldukça zor görünmektedir.

Göç teriminin yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden kaynaklı farklı tanımlarının tamamındaki ortak nokta mekânda yer değiştirmedir. Bu temel anlamdan hareketle kelimeye pek çok yan anlam eklenmiş; Türkçede göç ve bundan türemiş diğer terimler dünya literatüründe *isteğe bağlı göçler* (başka birinin veya başka bir şeyin etkisi altında kalmadan yapılan göçler), *zorunlu/zoraki göçler* (göç etmeye zorlayıcı siyasal baskılar, savaşlar ve doğal afetler gibi sebeplerle yapılan ve istek dışı olan göçler) (Tümertekin & Özgüç 2002, 308), *devamlı veya kesin göçler* (geri dönmek üzere yaşanılan yerin terk edilmesi şeklinde yapılan göçler), *geçici göçler* (belli bir süre için ve ikamet edilen yere dönmek üzere yapılan göçler) (Mutluer 2003: 10), *iç göç* (sosyal, siyasal veya ekonomik sebeplerle ülke içinde yapılan göçler), *dış göç* (nispeten daha uzun olup kişilerin kendi ülkesinin dışına çıkıp diğer ülkelerde yaşamını sürdürmeye başladığı göçler) ve bu kapsamda yer alan *uluslararası göç* (Asar 2004, 242), *transit göç* [göç etmek amacıyla ülkelerinden ayrılanların bazen belirli bir ülkeye yerleşinceye kadar çeşitli ülkelerde, yerleşme niyeti olmaksızın ikamet etmeleri sonucunda ortaya çıkan göçler (Doğan 2006, 179)], *düzenli göç* [6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na (YUKK) göre yabancıların yasal yollarla Türkiye’ye girişini, kalışını ve çıkışını ifade etmektedir.], *düzensiz göç*, başka bir deyişle *yasa dışı göç* [Aynı kanunda, yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, kalışını, izinsiz çalışması ve çıkışını ifade etmektedir (YUKK 2013, md. 3/I, 2).] gibi kavramlara ad olmuştur. Benzer şekilde *göçmen* ismi de İngilizcede daha çok dış göç kapsamında kullanılan *emigrant*, iç göç kapsamında kullanılan *immigrant*, genellikle *mülteci* olarak çevrilen ancak bazen *göçmen* olarak da adlandırılan *refugee* gibi pek çok kavramı karşılamaktadır (Akıncı *et al.* 2015, 64). Özet olarak günümüz dünyasında göç, göç- ve göçmen kavramları Türk kültür tarihindeki kapsamını genişletmek şöyle dursun neredeyse değiştirme durumuna gelmiş, Türk kültür tarihindeki göç kavramı daha ziyade *göçer*, *göçerlik*, *yarı göçerlik*, *göçer konarlık* gibi kavramlara sıkışmıştır. Esasen Türkçenin tarihi ve günümüz sözlüklerinde göç ismi yanında göç- fiilinden türetilmiş *göçebe*, *göçer*, *göçkün*, *konar göçer*, *göçeri*, *göçmen*, *göçer konarlık*, *göçerlik*, *yarı göçebe*, *yarı göçer*, *yarı göçebelik*, *yarı göçerlik*

Fig. 1. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN DAĞILIMI 25.10.2018 (ALFABETİK)									
İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
1	ADANA	227.027	2.216.475	10,24%	42	KAHRAMANMARAŞ	81.710	1.127.623	7,25%
2	ADIYAMAN	28.128	615.076	4,57%	43	KARABÜK	757	244.453	0,31%
3	AFYONKARAHİSAR	5.207	715.693	0,73%	44	KARAMAN	702	246.672	0,28%
4	AĞRI	963	536.285	0,18%	45	KARS	154	287.654	0,05%
5	AKSARAY	2.657	402.404	0,66%	46	KASTAMONU	1.228	372.373	0,33%
6	AMASYA	608	329.888	0,18%	47	KAYSERİ	76.744	1.376.722	5,57%
7	ANKARA	86.211	5.445.024	1,58%	48	KIRIKKALE	1.408	278.749	0,51%
8	ANTALYA	1.281	2.364.396	0,05%	49	KIRKLARELİ	2.574	356.050	0,72%
9	ARDAHAN	142	97.096	0,15%	50	KİRŞEHİR	1.191	234.529	0,51%
10	ARTVİN	43	166.143	0,03%	51	KİLİS	124.371	136.319	91,24%
11	AYDIN	7.255	1.080.839	0,67%	52	KOCAELİ	52.036	1.883.270	2,76%
12	BALIKESİR	4.138	1.204.824	0,34%	53	KONYA	101.552	2.180.149	4,66%
13	BARTIN	121	193.577	0,06%	54	KÜTAHYA	772	572.256	0,13%
14	BATMAN	21.926	585.252	3,75%	55	MALATYA	28.088	786.676	3,57%
15	BAYBURT	32	80.417	0,04%	56	MANİSA	12.924	1.413.041	0,91%
16	BİLECİK	567	221.693	0,26%	57	MARDİN	90.842	809.719	11,22%
17	BİNGÖL	868	273.354	0,32%	58	MERSİN	206.861	1.793.931	11,53%
18	BİTLİS	791	341.474	0,23%	59	MUĞLA	13.696	938.751	1,46%
19	BOLU	1.960	303.184	0,65%	60	MUŞ	1.349	404.544	0,33%
20	BURDUR	8.785	264.779	3,32%	61	NEVŞEHİR	9.314	292.365	3,19%
21	BURSA	158.892	2.936.803	5,41%	62	NİĞDE	4.194	352.727	1,19%
22	ÇANAKKALE	3.907	530.417	0,74%	63	ORDU	662	742.341	0,09%
23	ÇANKIRI	521	186.074	0,28%	64	OSMANİYE	48.299	527.724	9,15%
24	ÇORUM	2.456	528.422	0,46%	65	RİZE	830	331.041	0,25%
25	DENİZLİ	12.483	1.018.735	1,23%	66	SAKARYA	15.008	990.214	1,52%
26	DİYARBAKIR	33.147	1.699.901	1,95%	67	SAMSUN	5.068	1.312.990	0,39%
27	DÜZCE	1.541	377.610	0,41%	68	SİİRT	3.820	324.394	1,18%
28	EDİRNE	954	406.855	0,23%	69	SİNOP	122	207.427	0,06%
29	ELAZIĞ	12.346	583.671	2,12%	70	SİVAS	3.804	621.301	0,61%
30	ERZİNCAN	113	231.511	0,05%	71	ŞANLIURFA	467.592	1.985.753	23,55%
31	ERZURUM	1.058	760.476	0,14%	72	ŞİRNAK	15.180	503.236	3,02%
32	ESKİŞEHİR	4.096	860.620	0,48%	73	TEKİRDAĞ	11.670	1.005.463	1,16%
33	GAZİANTEP	407.343	2.005.515	20,31%	74	TOKAT	983	602.086	0,16%
34	GİRESUN	148	437.393	0,03%	75	TRABZON	2.942	786.326	0,37%
35	GÜMÜŞHANE	81	170.173	0,05%	76	TUNCELİ	51	82.498	0,06%
36	HAKKARİ	5.573	275.761	2,02%	77	UŞAK	2.248	364.971	0,62%
37	HATAY	438.242	1.575.226	27,82%	78	VAN	2.059	1.106.891	0,19%
38	İĞDIR	92	194.775	0,05%	79	YALOVA	3.242	251.203	1,29%
39	İSPARTA	7.260	433.830	1,67%	80	YOZGAT	3.998	418.650	0,95%
40	İSTANBUL	560.033	15.029.231	3,73%	81	ZONGULDAK	489	596.892	0,08%
41	İZMİR	139.797	4.279.677	3,27%					

Fig. 2. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

gibi pek çok terim bulunmakla birlikte *göç*, *göç-* ve *göçmen* dışındakilerin tamamı, göçün Türk kültür tarihindeki yerini ifade etmek üzere ortak bir anlam alanı içinde kullanılmaktadır. *Göç*, *göç-* ve *göçmen* ise bu anlam alanından sıyrılarak yakın ancak başka bir anlam alanına geçiş yapmış ve günümüz konjonktüründe ortaya çıkan yeni bir göç algısını ifade etmeye başlamıştır. Zira bugün ülkemizde göç denildiğinde akla ilk gelen 2011 baharında Suriye’de çıkan ve ülkemiz de dahil Orta Doğu’nun büyük bir bölümünü etkisi altına alan, ülkemizin özellikle Gaziantep, Hatay, Kilis, Osmaniye gibi illerinin yoğun göç almasına sebep olan savaşın yarattığı bir göç tablosudur. Sadece bu basit örnek bile göçün Türk kültür hayatında, kültürün en önemli taşıyıcısı olan dil üzerindeki etkisini göstermek bakımından anlamlıdır.

Esasen göç, kültür hayatımızdaki yeri bakımından yabancı olduğumuz bir kavram olmadığı gibi, 2011 yılında Suriye’de çıkan savaş sebebiyle ortaya çıkan dış göç sorunu da içeriği ve kapsamı dikkate alındığında ilk defa karşılaştığımız bir hadise değildir. Bu kapsamda bir dış göç hareketiyle ilk karşılaşmamız 1800’lü yıllarda Balkanlardan Anadolu’ya gerçekleşen göçler ile olmuştur. Bilindiği üzere 18. yüzyılda başlayan göç hareketleri, 19. yüzyılda artarak devam etmiş; bu yüzyılda kaybedilen Balkan topraklarında yaşayan halk Anadolu’ya göç etmiştir (Şahin 2006, 67). Yine 1923’te Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte Lozan’da imzalanan sözleşmeye binaen Yunanistan sınırları içerisinde kalan Türkler (384.000 kişi) zorunlu göç sonucu mübadil olarak Türkiye’ye gönderilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında da Balkanlar’dan Türkiye’ye göç hareketi tekrar yoğunluk kazanmış, Bulgaristan ve Yugoslavya’dan Türkiye’ye kitlesel göçler 1990’ların başlarına kadar devam etmiştir (Tümtaş & Ergun 2016, 1350-1351). Günümüze geldiğimizde ise 2011’de Suriye’de çıkan iç savaşın ortaya çıkardığı tablo, en uzun kara sınırına sahip olduğumuz bu ülkeden ülkemize yoğun bir kitlesel göçü göstermektedir. Mayıs 2018 verilerine göre Türkiye’de yaklaşık 3,5 milyon Suriyeli bulunmakta olup bunların büyük çoğunluğu 2011-2013 yılları arasında göç etmiştir. Göç hareketi 2013’ten itibaren yavaşlamaya başlamış, 2016’dan sonra yoğunluğu azalmıştır (Gültekin 2018, 1, 67).

Türkiye’ye 1800’lü yıllarda başlayan dış göç hareketleri -olumsuz yanları oldukça fazla olmakla birlikte- tarihî ve sosyolojik açıdan pek çok gerçeği hem bize hem de dünyaya haykıran hadiseler olmaları bakımından biz sosyal bilimciler için ayrı bir önem arz etmektedirler. Buna binaen 2011 baharında Suriye topraklarında çıkan iç savaşın yarattığı olumsuz tablonun belki tek olumlu yanının Suriye topraklarında yaklaşık bin yıldır varlığını sürdüren Türkmenlerden bütün dünyanın tekrar haberdar olması, bilmeyenlere bildirilmesi olduğunu söyleyebiliriz.

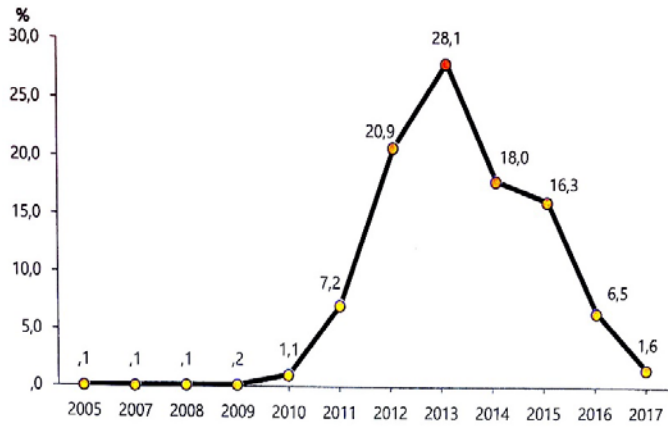

Fig. 3. Yıllara Göre Türkiye’ye Gelen Suriyeliler (Gültekin 2018, 8)

Suriye topraklarında yüzyıllardır süren Türkmen varlığı diyoruz, zira bilindiği üzere Suriye Türkmeni olarak adlandırdığımız Oğuz boylarının bu bölgedeki varlıkları IX. yüzyılda Navekiyye Türkmenleri ile başlar ve XIII. yüzyıldan itibaren artarak devam eder. XI. yüzyıldan önce Orta Doğu bölgesi olarak adlandırabileceğimiz, Suriye topraklarını da içine alan bölgede siyasi teşekkül olarak Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Bağdad Abbâsî ve Mısır

Fatimî Halifelikleri ile Büveyhoğulları, Kâkûyeoğulları, Ziyaroğulları, Revvâdîler, Şeddâdoğulları, Mervanoğulları, Ukayloğulları, Mezyedoğulları ve Mirdasoğulları gibi bazı küçük siyasi oluşumlar bulunurken XI. yüzyıldan sonra Selçukluların Orta Doğu'ya girişiyle, bu küçük oluşumların tamamını büyük devlet ve halifelikler vasalları haline getirmiştir (Sevim 2000, 15). XI. yüzyıl aynı zamanda Anadolu'da Oğuzların kültürel anlamda da değiştiği bir dönemdir. İslamiyet'in Türkler arasında yayıldığı bu yüzyıl ne tesadüftür ki aynı zamanda Oğuzlara Türkmen denilmeye başlandığı dönemdir (Sümer 1992, 2). Moğollara esir düşmemek, güvenli bir yurt edinmek gibi sebeplerle XIII. yüzyılda Anadolu'ya göç eden bu Oğuz, Türkmen boylarının büyük çoğunluğu XIV. yüzyıla kadar Anadolu'nun tam bir Türk yurdu haline gelmesinde önemli rol oynamışlardır (Sümer 1992, 3-4). Aynı yüzyıllar Mısır ve Suriye coğrafyasında başka bir Türk boyunun, Kıpçak Türklerinin de hâkim olmaya başladığı dönemdir. Bu coğrafyada gücünü kaybeden Eyyubîlerin ordularını teşkil eden Kıpçak Türkleri, yönetimi ele almış ve Mısır-Suriye Memlûk Devletini kurmuşlardır. Selçuklular da bu bölgede Moğollara karşı koyabilecek tek güç olan Memlûklarla birlikte hareket etmiş, 1260'tan itibaren Suriye, Memlûk Türklerinin yönetimine girmiştir. F. Sümer (1992, 134), Memlûk hâkimiyeti döneminde, Suriye'de hiçbir dönemde olmadığı kadar Türkmen toplandığını, ancak bunların yerleşik olmayıp yaz gelince Anadolu'ya, Maraş bölgesine, Uzunyayla'ya ve Sivas'ın güney taraflarına göç halinde yaşamlarını sürdürdüğünü belirtir. Kazım Yaşar Kopruman'ın (1989, 161-163, 179-180), *Mısır Memlûkları Tarihi* isimli eserinde verilen bilgiler de bunu destekler. Eserde belirtildiği üzere 15. yüzyılda Memlûk Devletinin hâkimiyet alanı; bugün Güneydoğu Anadolu olarak adlandırdığımız bölge, Tarsus'un batısından Divriği'ye kadar uzanan bölge, doğuda Karasu'ya giden, güneyde Re'se'l-Ayn'a inen ve batıya doğru da Akdeniz'e ulaşan üçgen olup *Biladü's-Şam* olarak adlandırılır.

Kısacası bölgeye IX. yüzyılda başlayan göç dalgası artarak 15. yüzyıla kadar devam etmiştir. 15. yüzyılın başında bölgede Oğuzların Üçok ve Bozok boylarından Türkmen gruplar kritik yerlere yerleştirilmiş, bütün geçitler Türkmenler tarafından tutulmuştur. 1516'dan itibaren Osmanlı Devleti'nin bölgede hâkim olmaya başlamasından itibaren Türkmen yerleşimi hızlanmış, 1516 ile 1918 yılları arasında Halep tam bir Oğuz yurdu haline gelmiştir (Orhonlu 1976, 1135; 1987, 106-108; Özkan 1997, 270; Umar 2002, 595). Yaklaşık bin yıl süresince kuzey Suriye'de etkili olan Türkmen boyları *Avşarlar*, *Köpekoğulları*, *Döğerler*, *Savcıoğulları*, *Gündüzoğulları*, *İnallular*, *Özeroğulları* ve *Varsaklar*dır. 17. yüzyıldaki Celali isyanlarında nüfusu eksilen köy ve kasabalara Halep Türkmenlerinden bazı topluluklar, Münbiç ve çevresi ile Kilis istikametine Sivas ve Amasya bölgesinden *İl-Begli* oymağı katılmış; Münbiç, Bab, Azez, Carab-lus, Çobanbey ve Gaziantep'in güneyinde oturan diğer Türkmenlere ise Rakka bölgesindeki bazı Türkmen boyları katılmışlardır (Kafalı 1973, 31-32). Bu göç ve iskân hareketleri, Türkmenlerin bu bölgede yüzyıllar boyunca süren varlıklarının ne kadar hızlı ve değişken olduğunu da göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Özetle Suriye'deki Türkmen varlığı XI. yüzyılda Navekiyye Türkmenleriyle başlamış, XIII. yüzyılda Moğollardan kaçan Oğuz boylarının gelmesiyle artarak devam etmiş, XII-XIII. yüzyıllar arasında bu göç dalgasına Kıpçaklar da dahil olmuştur. Bütün bunların sonucu olarak yörede Oğuz Türkçesine dayalı bağımsız bir yazı dili ortaya çıkmakla birlikte Kıpçak Türkçesinin de etkisiyle Arapça ve Farsça karşısında Türkçe güçlü konuma geçmiş, bu da zamanla Oğuzca ve Kıpçakça unsurların karışıp kaynaşması sonucunu doğurmuştur. Sonraki yüzyıllarda Oğuzca unsurların baskın çıkmasıyla bölge ağızlarında Kıpçakça unsurlar gittikçe azalıp Oğuzca unsurlar artmıştır. Bu karışık gibi görünen dil yapısının Oğuz Türkçesine dayanan bir yazı diline dönüşümü hemen hemen XIV. yüzyıldır (Korkmaz 2013, 75-76).

Bu tarihî gelişim süreci neticesinde Hazar'ın güneyinden Suriye, İran, Irak ve Anadolu ağız-

larına kadar olan bölgede Oğuz Türkçesi etkili olmuş; Kıpçak Türkçesine has unsurlar ise daha seyrek olarak görülmüştür. Bu noktada Suriye ve Irak Türkmen Türkçesi ağızlarının da Türkiye Türkçesiyle Azerbaycan Türkçesi arasında bir yapıya sahip olduklarını söylemek mümkündür (Korkmaz 2013, 188-192). Adı geçen bölgelerde Anadolu ağızları ile ortaklaşan Oğuzca unsurlar vardır, başka bir deyişle ağız yapılarının esasını Oğuzca unsurlar oluşturmaktadır. Ancak bu bölgelerde zaman zaman başka boyların ağızlarından izlere de rastlanmaktadır.

Zeynep Korkmaz (1995, 179-187) tarafından; *Avşar, Kınık, Salur, Bayat, Çepni, Bayındır* gibi boyların Anadolu ağızlarının oluşumunda etkili olduğu ağız verileriyle ortaya konmuştur. Bölge ağızlarından Kilis ili ağızları üzerine hazırladığımız çalışmamızda, Zeynep Korkmaz'ın söz konusu çalışmasından hareketle, Gaziantep ve Kilis ağızlarında etkili olan ana katmanın Oğuzların Avşar boyu dil özellikleri olduğu tespit edilmiştir ki Avşar boyu dil özellikleri, Suriye Türkmenlerinden yaptığımız derlemelerdeki ağız özellikleri ile de örtüşmektedir (Arslan-Erol 2015, 145-146). Bölge ağızlarında Oğuz Türkçesi unsurlarıyla birlikte Kıpçak Türkçesine has unsurlar ve Batı Türkçesinin Doğu Oğuz grubundaki İran, Irak, Suriye ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarına has unsurlar da dikkat çekmektedir. Suriye Türkmen Türkçesi ağızları bu noktada Anadolu ağızlarından ayrılarak Irak Türkmen Türkçesinin de dahil bulunduğu Doğu Oğuz ağızlarıyla birleşir (Bayatlı 1996, 370, Buluç 2007, 279, Arslan-Erol 2009, 49, Gökdağ 2012, 119). Tarihî süreç içinde Hazar'ın güneyinden göç ederek gelen ve İran, Irak, Suriye hattında yerleşip kalmış olan Oğuz boylarına has unsurlar (Arslan-Erol 2015, 147-148) ile bu bölgede uzun süre hüküm sürmüş olan Memlûkların etkisiyle Kıpçak Türkçesine (Arslan-Erol 2015, 148-149) has unsurlar bölge ağızlarında bugün bile gözlenmektedir. Keza Sadettin Buluç (2007, 271) da Irak Türkmenlerinin yerleştikleri Musul, Erbil, Kerkük, Hânekin, Mendeli bölgelerinde Moğolca ve Kıpçakça unsurların izleri bulunduğunu söyleyerek aynı noktaya dikkati çekmiştir.

Bugün batı grubu Türk ağızlarının genel dağılımı ile Anadolu ağızlarının, Anadolu ağızları içinde de Suriye Türkmen Türkçesinin yeri; tarihî verilerle ele alındığında *Biladü's-Şam* olarak adlandırılan bölgedeki boy dağılımlarıyla hemen hemen örtüşür. 2005 yılında halen görev yapmakta olduğumuz Gaziantep Üniversitesi ile Halep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü arasında başlayan ikili ilişkiler çerçevesinde, yaklaşık 10 yıl boyunca pek çok derleme yapılmış ve bu derlemelerde örtüşmelerin ilk izlerine rastlanmıştır. Gerek 2005-2011 yılları arasında Halep, Lazkiye, Hama, Humus, Colan Türkmenleri ile yaptığımız görüşme ve derlemeler (Arslan-Erol 2009, 40-63) gerekse Kilis ili ve çevresinden yaptığımız derlemeler bize şu andaki ülke sınırlarının ne kadar suni olduğunu, ağız tespiti ve dolayısıyla boy yerleşimleri konusundaki tespit çalışmalarının il ve ülke sınırlarından tamamen bağımsız seyrettiğini göstermiştir. Tübitak 1001 projesi kapsamında yürütmekte olduğumuz Suriye Türkmen Türkçesi Ağızlarının Tespiti projesi dolayısıyla 2018 yılı başından itibaren Suriye'den göç edip gelmiş olan Türkmenler arasından yapmakta olduğumuz derlemelerimizin *Kilis İli Ağızları* (Arslan-Erol 2018) adlı çalışmamızın sonuçlarıyla oldukça paralel sonuçlar taşıması dikkat çekicidir. Henüz başlangıç aşamasında olan bu proje kapsamındaki çalışmalarımız tamamlandığında çıkması muhtemel görünen sonuçların ilk izlerinin bile heyecan verici olduğunu belirtmek gerekir.

Sonuç

“Oğuz Türklerinin batıya göç hareketinin her adımında yer alan Suriye Türkmenleri, aslında bu göç serüveninde kendisinden beklenen yurt tutup vatan haline getirme, canı pahasına savunup asla terk etmeme görevini tarihin her döneminde elinden geldiğince yapmaya çalışmıştır. 2011 baharında çıkan savaşın belki tek olumlu yanı Suriye topraklarında yüzyıllardır varlığını devam ettiren Türkmenlerin bütün dünyaya tekrar duyurulması, bilmeyenlere bildirilmesi olmuştur. Elimizdeki bütün tarihî veriler Suriye'nin özellikle Halep, Hama, Humus, Lazkiye, kısmen Şam

ve Rakka bölgelerinin öteden beri bir Türk yurdu olduğunu ortaya koyduğu gibi Suriye Türkmenlerinin ağız özellikleri de aynı gerçeği haykırmaktadır. Ancak gelinen son tabloda acı verici olan noktalardan biri, Suriye Türkmenlerinin 'iki dünya arasında kalmış' hissiyatıyla aramızda var olma çabası içinde olduğudur. Birlikte yurt edindiğimiz, vatan yaptığımız bu topraklarda onları bu ortak millî duygudan mahrum bırakırcasına dışlamanın büyük tarihi geçmişimiz içinde belki de gelecek nesillere bırakacağımız en kara lekelerden biri olacağı inancındayız".

“ÁraPlar diyiler ki bizim memleketimiz ‘ÁraP dilini konuşiy, siz niye Türkiye’ye gitmiysiz? Şindik bur’ya geldik. bize ‘ÁraP ‘ÁraP. dedim siz ya ne yapıysiz? biz Súriyeliyik ama Türkmenik biz, Türkük biz. iki dünya arasında ğaldıĶ. orda bize Türkler dediyz, burda da bize ‘ÁraPlar diysiöz”.

Yazarın Notu

Motif Vakfı Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda (8-9 Kasım 2018, Çanakkale) aynı adla sunulmuş bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

KAYNAKÇA

- “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)”. (11 Nisan 2013). *T.C. Resmî Gazete*. Akıncı B., A. Nergiz & Gedik E. (2015). “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”. *Göç Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2015) 58-83.
- Arslan-Erol H. (2009). “Suriye Colan (Golan) Türkmenleri Ağzı”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 6/4 (Aralık 2009) 40-63.
- Arslan-Erol H. (2015). “Kilis İlinde Ağız Tabakalaşması”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/15 (Fall 2015) 139-152.
- Arslan-Erol H. (2018). *Kilis İli Ağzları*. Kilis 2018.
- Asar A. (2004). *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları*. Ankara 2004.
- Bayatlı H. K. (1996). *Irak Türkmen Türkçesi*. Ankara 1996.
- Buluç S. (2007). *Makaleler*. Haz. Z. Korkmaz. Ankara 2007.
- Demirel B. A. (2004). “Doğu’da Göçün Temelleri”. *Pivolka* 3/14 (2004) 7.
- Doğan V. (2006). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. Ankara 2006.
- Gökdağ B. A. (2012). “Irak Türkmen Türkçesinin Şekil Bilgisine Dair Notlar”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 1/1 (2012) 113-123.
- Gültekin M. N. (2018). *Gaziantep’teki Suriyeliler*. Gaziantep 2018.
- Kafalı M. (1973). “Suriye Türkleri I”. *Töre Dergisi* 21-22 (1973) 30-34.
- Koprman K. Y. (1989). *Mısır Memlûkleri Tarihi*. Ankara 1989.
- Korkmaz Z. (1995). “Anadolu Ağız Araştırmalarına Toplu Bir Bakış”. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*. Cilt 2. (1995) 232-248. Ankara.
- Korkmaz Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara 2013.
- Mutluer M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması*. İstanbul 2003.
- Orhonlu C. (1976). “Suriye Türkleri”. *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara 1976.
- Orhonlu C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı*. İstanbul 1987.
- Özkan N. (1997). *Türk Dünyası (Nüfus, Sosyal Yapı, Dil, Edebiyat)*. Kayseri 1997.
- Sevim A. (2000). *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*. Ankara 2000.
- Sümer F. (1992). *Oğuzlar (Türkmenler)*. İstanbul 1992.
- Şahin N. (2006). “XIX. Yüzyıl Sonrasında Anadolu’ya Yapılan Göç Hareketleri ve Anadolu Coğrafyasındaki Sosyo-Kültürel Etkileri”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/1 (2006).
- Tümertekin M. S. & Özgüç N. (2002). *Beşerî Coğrafya, İnsan-Kültür, Mekân*. İstanbul 2002.
- Tümtaş M. S. & Ergun C. (2016). “Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21/4 (2016).
- Umar Ö. O. (2002). “Suriye Türkleri” *Türkler Ansiklopedisi*. Cilt 20: Türk Dünyası (2002) 594-602. Ankara.
- Yılmaz A. & Telci C. (2010). “Türk Kültür Terminolojisinde GÖÇ Kavramı Üzerine”. *MTAD* 7/2 (2010) 20-21.